

Barbarić, Damir

Source / Izvornik: **Vijenac, 2015, 547, 16 - 17**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:261:040017>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

GOVOR POTPREDSJEDNIKA MATICE HRVATSKE NA PROSLAVI DANA MATICE HRVATSKE 9. VELJAČE 2015.

Filozofija i Matica

U povodu objavljivanja knjige *Heraklit* Igora Mikecina, Matičin potpredsjednik filozof Damir Barbarić govorio je o prisnom dosluhu u kojem stoje Matica i filozofija. I jednoj i drugoj je naime svrha buditi, poticati i njegovati život u njegovu punom opsegu i rasponu

DAMIR BARBARIĆ

Cijenjeni gosti, dragi članovi i prijatelji Matice! Čuli smo riječi nekoliko Heraklitovih fragmenata. Riječi smo doista čuli, jer izgovorio ih je onaj tko zna kako se govori i kako se govoreći sluša. Hvala uvaženom gospodinu Draganu Despotu. Te riječi ovdje ne možemo, a i ne trebamo tumačiti. To bi nas nužno odvelo u barem djelomice stručna filozofska razmatranja, što nije u skladu s današnjom prigodom. Uostalom, te su riječi i tako namijenjene u prvom redu tomu da se dobro čuju i pomno slušaju, uvijek iznova i sve napretnije i sabranije, ne bi li, nakon što su često odzvanjale u uhu i umu, njima potaknuto razmišljanje eventualno odgonetnulo njihov smisao. Heraklit ih je uputio prvenstveno, ako ne i isključivo Artemidi, božanskoj zaštitnici njegova Efeza, a ljudima jedino ako mogu i hoće na sebe preuzeti gotovo nadljudski napor njihova mislećeg shvaćanja. Čak je i Sokrat pročitavši Heraklitovu knjigu izjavio kako je ono što je u njoj razumio izvanredno, a vjerojatno i ono što nije uspio shvatiti, samo što bi za to trebao vješt i iskusan ronilac. I doista, tisućama godina najbolji duhovi uvijek iznova uranjaju u bezdane Heraklitove misli, ne bi li se iz tog neizvjesna pohoda vratili s barem nešto stečene spoznaje. Mnogo zemlje mora prekopati onaj tko bi da nađe barem malo zlata – kako opominje i sam Heraklit. Od Platona i Aristotela do Hegela, Nietzschea i Heideggera – gotovo da nema mislilca najvišeg ranga koji se nije okušao u gonetanju i tumačenju Heraklitovih izreka, koje poput riječi Apolona, gospodara proročišta u Delfima, niti posve raskrivaju istinu niti je skrivaju, već samo daju znakove, migove, nagovješćuju, ali upravo zato – poput proročice Sibile obuzete božanskim nadahnućem, kako Heraklit kaže u jednom drugom fragmentu – vjekovima pogadaju najdublje duhove te i njih nadahnjuju neugasivom, vječno budnom strašću za pitanjem, mišljenjem i mudrošću.

Prirodne sponje

Ponavljam, ovdje ne bih govorio ni o Heraklitu ni o njegovoj filozofiji, pa ni prvenstveno o ovoj knjizi. Za to postoje promocije, koje smo za nju već imali u Zagrebu i Osijeku, a vjerojatno će ih biti još. Nadam se da ćete mi i vi i zaslužni autor Igor Mikecin oprostiti što ću ovu slavljeničku prigodu iskoristiti za to da najprije kažem nekoliko riječi o prirodnoj – barem kako se meni pokazuje – sponi koja gotovo s nekom višom nužnošću povezuje filozofiju i Maticu hrvatsku, a zatim u najkraćim crtama i o tomu zašto ova i ovakva knjiga u Matici.

Ne treba mnogo riječi da se prisjetimo u kojoj je mjeri filozofija od samog početka prisutna i živo djelatna u Matici hrvatskoj. Dovoljno je samo spomenuti imena njezinih predsjednika Đure Arnolda, Franje Markovića, Alberta Bazale, u novije vrijeme do neke mjere i Vlade Gotovca, filozofa obra-

Filozof Damir Barbarić, potpredsjednik Matice hrvatske

Snimio Mirko Cvjetko

zovanjem, ako ne i težištem svoje djelatnosti, ili pak potpredsjednika Vladimira Filipovića i Danila Pejovića. Hrvatska obrazovana javnost upravo od Matice je na dar dobila prve prijevode Platona, Kanta, Descartesa, Fichtea. Dobila je od nje i u svoje vrijeme iznimno vrijednu i utjecajnu *Filozofsku hrestomatiju* u deset svezaka, kao i niz značajnih plodova vlastita filozofskog promišljanja. Unatrag nešto više od dva desetljeća u Matici su na hrvatski jezik prevedeni klasični mislioci današnjice, bez upoznatosti s kojima svaka nacionalna kultura ostaje krnjom i manjkavom, poput Voltairea, Rousseaua, Camusa, Heideggera, Nietzschea, Gadamera, Jaspersa..., jednako kao i mnogi od onih koji danas daju ton filozofskim raspravama u Europi i svijetu, a bez prisnog poznanstva s kojima izgledi za ravnopravno i plodotvorno sudjelovanje u današnjem dijalogu nacija i kultura, koji se tako često pokazuje kao uistinu neravnopravno i nemilosrdno natjecanje, ostaje bez potrebnog temelja i oslonca. Mislim tu na autore kao što su Vattimo, Fink, Höhle, Held, Figal, Grondin, Bubner i drugi. Zbornici posvećeni djelima Aristotela, Nietzschea, Platona, Cipse, Heideggera i Schellinga, od kojih su neki poodavno rasprodani, plod su Matičinih filozofskih simpozija i škola. U Matičinoj novoj filozofskoj biblioteci Aletheia, u kojoj je *Heraklit* treća objavljena knjiga, upravo je pred izlaskom opsežan izbor radova Bernarda Williamsa, jednog od najznačajnijih britanskih filozofa prošloga stoljeća, kao i knjiga *Filozofija religije* jednako značajnog njemačkog filozofa i teologa Bernarda Weltea.

Vratio bih se na ishodišnu tvrdnju da filozofija i Matica oduvijek i po naravi stvari stoje u prisnom dosluhu, u svojevrsnom odnosu „izbora po srodnosti“. Dakako, to ne vrijedi samo za filozofiju, nego barem u istoj mjeri primjerice za povijest ili jezikoslovlje. No ov-

dje govorimo o filozofiji. Odakle ta prisnost i srodnost? Obrazloženje bi bilo dugo i možda ponešto zamorno. Stoga ću ga u ovu svrhu ograničiti na najsazetiju i danas za mnoge iznenađujuću odredbu filozofije prema kojoj ona uopće nije znanost. Ona nema ni vlastiti predmet ni vlastitu, tom predmetu prilagođenu metodu. Odatle dojam zbnjujuće neodređenosti, prazne apstraktnosti ili pak puke retoričnosti, ili u najboljem slučaju ljeporječivosti, koji tako često izaziva. Ali lišena vlastitog predmeta i utoliko bitno oskudna, filozofija je, tako reći za uzvrat i naknadu, kao svoju jedinu temu, kao ono na što je upućena i čime se treba baviti dobila *cjelinu svega* što jest i što može biti. Nema ničega što jest i što biva, bilo je i biti će, od najuzvišenijeg i najvećeg pa do naoko najmanjeg i najneznačajnijeg, o čemu filozofija ne razmišlja i ustrajno nastoji razabrati i pojmiti što je to i zašto je upravo takvo, a ne drukčije. Utoliko je ona manje siguran posjed dostignutog i gotovog znanja, a mnogo više strast neprekidnog pitanja i traženja.

Kao takva, ona uvijek iznova tematizira sve naoko obično i čini ga začudnim i dostojnim pitanja. Za nju nema ničega samorazumljivog i jednom zauvijek spoznatog i znanog. Spram znanosti, koje danas diljem planeta određuju sudbinu čovječanstva, ona se odnosi tako da ih doduše poštuje i nastoji pratiti koliko god može, ali se ne smiruje dok i njih ne navede na to da se okrenu vlastitim ishodištima i propitaju pretpostavke na kojima počivaju njihove naoko tako sigurne i koherentno sustavljene zgrade. U svojim graničnim pitanjima svaka se znanost, htjela to ili ne, susreće s filozofijom. Da bi uvidjela što je bit broja, aritmetika mora filozofirati, kao i fizika pokušavajući odrediti na primjer bit vremena, prostora, materije, ili pak biologija u nastojanju da pojmi samu bit života. Ni teologija, ukoliko hoće vjeru osigurati i utemeljiti nau-

čavanjem o najvišem biću, ne može bez filozofskog propitivanja njegove biti i pripadnih joj svojstava.

U tom je smislu filozofija buditeljica i znanosti i cjelokupnog života. U uhdanost svakodnevnog i uobičajenog ona svagda unosi stvaralački nemir pitanja i žar duhovnog osviještenja. I nije tako samo u pogledu njezina odnosa spram znanja i znanosti. Neumorno pitajući, filozofija budi i budnom održava i strast uvijek novog određivanja onoga što u nekom dobu i u duhovnom obzorju neke kulture treba vrijediti kao istinito, dobro i lijepo. Kako sam rekao, filozofija nije tek znanost, nije čak ni samo znanje; ona je više od toga. Tamo gdje je uopće ima, što je rijetko i nikad samorazumljivo, ona je nešto poput, Kantovim izrazom, životne ili svjetske mudrosti.

Matica kao svijest i savjest

Dopustite da ovo kratko podsjećanje na ono što je mnogima među nama dobro poznato iz prve ruke i vlastita iskustva zaključim stavom da je filozofija, na ovaj način viđena, buditeljica i poticateljica sveukupnog života, od njegovih naoko najobičajnijih i najgrubljih pa sve do najsuptilnijih i najistančanijih oblika. I upravo tu vidim njezinu bliskost i vezu s Maticom. Jer Matica nije ni akademija ni sveučilište. Ona to ne može i ne treba biti. Koliko god se u nastojanjima Matice, kao uostalom i u svem promišljenom ljudskom djelovanju, uvijek u većoj ili manjoj mjeri radilo o težnji za nekom spoznajom i znanjem, njezina je svrha mnogo šira i obuhvatnija. Matica je najstarija i najviša hrvatska institucija kulture, i kao takva u svojem sveukupnom djelovanju bitno uključuje etička, moralna i vrijednosna načela, štoviše polazi od njih i dovršava se u njima. Rečeno lijepim riječima kojima je Josip Bratulić u svojoj monografiji o Matici sažeo vodeću misao svih časnih predšasnika, a vjerujem i svakoga od nas: „Matica hrvatska je ugrađena u intelektualnu i moralnu povijest hrvatskoga naroda. Ona je svijest i savjest hrvatskoga naroda.“

Tako je Matica u omeđenom nacionalnom obzorju isto ono što je filozofija u općenitosti, naime buditeljica, poticateljica i njegovateljica života u njegovu punom opsegu i rasponu. Ona je ustanova kulture. Buditi, poticati, štiti, razvijati i njegovati pravi je i izvorni smisao te latinske riječi, izvedene iz glagola *colo* s upravo tim značenjima.

Zato se Matica posvećuje cjelini nacionalnog života i nastoji doprijeti do u njegov najudaljeniji i najzanemareniji kutak. Ne bi smjelo biti tako male i tako udaljene lokalne zajednice do koje ona ne bi morala pokušati doprijeti, budeći je i potičući na skrb i njegovu vlastitih običaja, na višestruko osviještenje i privajanje vlastite povijesti, kao i vlastitih duboko skrivenih mitskih i religijskih ishodišta, dostupnih najčešće samo još u teško doživim toponimima. Matica kao kulturna ustanova potiče na iskustvo i spoznaju osobitosti vlastita podneblja, čiju bit danas više i ne razaznajemo pohranjenu u starom grčkom, danas toliko uz opravdanu zabrinutost spominjanom imenu „klima“, koje potječe od glagola *klimo* i izriče nagibanje zemlje od ekvatora prema polovima, ali možda i više od toga, naime način kako se nebo sagiba i priklanja zemlji te je time prekriva i čuva, sklana. Matica posvuda potiče na to da se, uza sve dužno poštovanje spram potrebe, čak nužnosti zajedničkoga književnog jezika, neokrnjenim očuva uho i za osebnost vlastita materinjeg govora i prije svega narječja, u kojem ljudi i podneblje jednog „kraja“ progovaraju svaki put na jednokratni, samo njihov i samo njima svojstveni način. Matica pomaže njegovati slojeve povijesti pohranjene u osebnom načinu pjevanja i skladnoga plesnog kretanja, u onomu dakle što nosi apstraktni

i pomalo birokratski naziv „folklor“. Matica potiče upoznavanje svagda osebnog načina gradnje i posebnog odnosa spram prostora, koji tako snažno, a ipak najčešće neosvijesteno utječe na život ljudi i njegov vladajući ugođaj. Da bismo barem otprilike znali o čemu govorim dovoljno se sjetiti primjerice lijepe i smislom bogate monografije posvećene Cetini, ili pak onih o Petrinji, Visu ili o katedrali u Đakovu – da spomenem samo neke od iznimno vrijednih djela koja su u posljednje vrijeme nastala u Matičinim ograncima.

Tu širinu i razgranatost Matica ne smije izgubiti. Samo kao živo prisutna u cjelini nacije i u nju ukorijenjena ispunja ona svoju najvišu zadaću i svrhu. Lišena toga brzo bi uvenula i postala tek vlastitim spomenikom, možda cijenjenim i uvažavanim, ali u biti već prošlim i mrtvim.

Kako sad u tom obzorju i na toj pozadini razumjeti pojavu knjige *Heraklit* u povodu koje danas govorim. Ona ipak očito smjera na nešto drugo i cilja drugamo. Djelo je to mukotrpnog i samozatajnog rada, izvedenog tijekom niza godina strpljivo i u tišini. Uspoređeni su različiti rukopisi tradicijom predanog Heraklitova teksta, vrednovani svi dosadašnji prijedlozi redakcije i ocijenjene najrazličitije kroz stoljeća nuđene konjekturere. Sačinjen je hrvatski prijevod grčkog teksta, dan je podroban filološki komentar, koji se nerijetko i na više stranica bavi jednom jedinom riječju ili skupinom riječi. Uvodom je prikazana povijest bogate i složene tisućljetne recepcije i interpretacije teksta, a povrhu svega autor se odvažio i na vlastito, iscrpno i najvećom pojmovnom strogošću izvedeno tumačenje cjeline prevedenih fragmenata, odnosno „gnoma“, kako ih uz uvjerljivo obrazloženje naziva. Knjige o Heraklitu takve ambicije, tog opsega, tolike potpunosti i metodičke skrupuloznosti rijetke su i u

Matica je najstarija i najviša hrvatska institucija kulture, i kao takva u svojem sveukupnom djelovanju bitno uključuje etička, moralna i vrijednosna načela, štoviše polazi od njih i dovršava se u njima

daleko bogatijim nacijama i kulturnim sredinama. Ja na primjer od ovoj sličnih znam samo one objavljene 1986. u Parizu (Conche), 2006. u Berlinu (Mouraviev) i 2007. u Milanu (Marcovich, Modolfo, Tarán). Česi primjerice knjigu sličnih aspiracija i razine imaju samo o nešto mlađem „predsokratovcu“ Empedoklu, ne o Heraklitu.

Pitanje kojim bih htio zaključiti ovaj prigodni svečarski osvrt glasi: Trebamo li, osobito ako na umu imamo ranije izloženu najširu kulturnu zadaću Matice, ovdje u Matičinoj središnjici raditi na pripremanju i objavljivanju knjiga s ovako visoko postavljenim kriterijima i ciljevima? Ne pripada li ta zadaća ipak prvenstveno našim sveučilištima, institutima, akademiji i njezinim zavodima? Odgovorio bih: da, svakako im pripada, ali jednako pripada i mora pripadati i Matici. Uostalom, upravo takav odgovor već smo dali svi mi zajedno, kako oduvijek tako i nedavno kad smo jednu za drugom krasnim, duhovno raskošnim promocijama javnosti predstavili onako sjajne knjige kakve su – dopustite mi izdvajanje samo nekih – one naših više nego zaslužnih članova Radoslava Katičića, Igora Zidića, Viktora Žmegača.

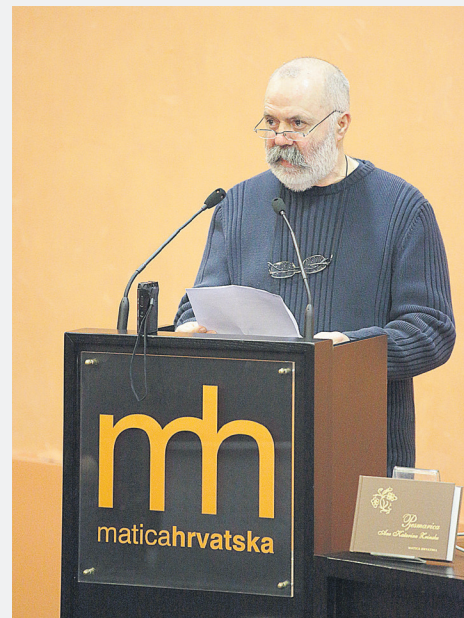
Matici ta zadaća pripada prije svega zato jer ona uza sve obuhvatno protezanje cijelim područjem obitavanja nacije mora, ne uvijek, ali zgodimice, baš u svojem središtu, koje se u njezinoj praksi i njezinim aktima ne bez razloga naziva „središnjicom“, sebi postavljati i najviše zadaće i stremiti tomu da na taj način ponudi neku vrstu kanona na kojemu će se odmjeravati sve što u njezinu okrilju nastaje

Stjepan Damjanović, predsjednik MH

Zvonko Kusić, predsjednik HAZU-a

Miro Petrović predstavio je mostarski ogranak

U MATIČINOJ PALAČI SVEČANO OBILJEŽEN DAN MATICE HRVATSKE

Odraz duha naroda

Povijest hrvatske ideje i misli povijest je Matice hrvatske. Riječi su to predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti akademika Zvonka Kusića izrečene na svečanosti obilježavanja 173. godišnjice osnutka naše najstarije kulturne ustanove 9. siječnja, koje možda na najbolji način sažimaju smisao i svrhu Matičina djelovanja kroz povijest.

Proslava u Matičinoj palači okupila je brojne članove i simpatizere Matice hrvatske te uvažene goste. U središtu programa bilo je predstavljanje rada Ogranka MH u Mostaru, o čemu je govorio književnik i glavni urednik časopisa *Motrišta* Miro Petrović, te promocija novih Matičinih izdanja, *Heraklita* Igora Mikecina i *Pjesmarice Ane Katarine Zrinske*, koju je priredio akademik Josip Bratulić.

Matičin predsjednik akademik Stjepan Damjanović brigu o izdavačkoj djelatnosti ocijenio je jednom od najvažnijih zadaća i 173 godine od Matičina osnutka. Najavio je akcije za prikupljanje sredstava za obnovu Matičine palače, a svima okupljenima na svečanosti je uručena publikacija s njegovim tekstom *Matica hrvatska jučer, danas, sutra*, sažetim prikazom Matičine prošlosti i suvremenosti.

„Matica hrvatska kroz našu povijest često je bila supstitut državnosti. Danas kada se susrećemo s relativizacijom svih vrijednosti Matica je itekako potrebna“, kazao je akademik Kusić, priznavši da postoje stvari na kojima Matici zavidi, poput entuzijazma njezinih članova, u čemu vidi „odraz duha naroda“. Božidar Petrač kazao je da je Društvo hrvatskih književnika poniklo iz Matice hrvatske i da su objema prepletenim institucijama uvijek najpreči bili interesi naroda.

diljem domovine. U svojoj središnjici, daka-ko ne samo u njoj, Matica je dužna djelomice nadići granice vlastita nacionalnog obzorja te se i danas i sutra upuštati u tešku i neizvjesnu zadaću odmjerenja i natjecanja s onim što je na duhovnom planu najizazovnije i najzahtjevnije u Europi i svijetu. Jer toliko spominjani nacionalni identitet, do kojeg nam je nedvojbeno svima stalo i koji pomno nje- gujemo i čuvamo, nije nešto dogotovljeno i prošlo, nego se neprestano razvija i dalje živi, a naša je zadaća dati mu ne samo da i ubuduće traje i živi nego i da dobro živi, to znači da se bogato i svestrano izgrađuje, uzdiže i raste, da se raduje izazovima budućnosti. A on to može samo slobodno izložen u otvorenost susreta i duhovnog natjecanja s drugima, pa i onim najvećima. Jer samo onaj tko sebi prisoj domovinu misli, stekao je i svoju tvarnu domovinu – kako je uvijek iznova naglašavao Franjo Marković.

Kao što središnjicu Matice želimo vidjeti

Matičina dvorana bila je ispunjena usprkos lošem vremenu

Snimio Mirko Cvjetko

Miro Petrović pozdravio je okupljene u ime predsjednice mostarskog OMH Ljerkke Ostojić i počasnoga predsjednik Josipa Muselimovića i predstavio rad jednoga od najaktivnijih Matičinih ogranka, koji broji 300 članova. Kazao je da je OMH u Mostaru izrastao u iznimno cijenjen i prepoznatljiv čimbenik kulturne stvarnosti u gradu na Neretvi, apostrofirajući najvažniji projekt Ogranka – međunarodnu manifestaciju Mostarsko proljeće. „Dani Matice hrvatske počeli su kao jednodnevna manifestacija, a prerasli u kulturni događaj u trajanju od 45 dana do tri mjeseca. U 16 godina festivala više od 400 programa posjetilo je oko 120.000 posjetitelja, a gostovalo je više od 10.000 umjetnika iz cijeloga svijeta.“

Petrović je govorio i o izdavačkoj djelatnosti Ogranka, u kojoj se ističu časopisi *Motrišta* i *Suvremena pitanja*, o nedavno i

časopisi za djecu *Cvitak* i *Školarac*, spomen-obilježjima hrvatskim velikanima koje su članovi podigli te o plodnoj suradnji s drugim ograncima MH diljem BiH i Hrvatske. Najavio je i program ovogodišnjega Mostarskog proljeća, koje će biti otvoreno velebno izložbom *Blago Franjevačke galerije u Širokom Brijegu* s platnima Delacroixa, Dalija, Karasa, Bukovca, Knifera, Jurkića.

U nastavku programa Davor Dukić sa zagrebačkog Filozofskog fakulteta predstavio je prvi put objavljenu *Pjesmaricu Ane Katarine Zrinske*, dok je Matičin potpredsjednik Damir Barbarić uz osvrt na knjigu *Heraklit* Igora Mikecina govorio o poveznicama filozofije i Matice hrvatske. Ulomke iz knjiga čitali su dramski umjetnici Ana Šovagović Despot i Dragan Despot, a program je vodila Ana Kranjčić.

GORAN GALIĆ

upućenom na blagotvorno natjecanje s onim najzahtjevnijim u Europi i svijetu, jednako nam tako samo poticanje što intenzivnijeg i neposrednijeg odnosa ogranka spram središnjice i njihova stalnog odmjerenja s njezinim dostignućima može jamčiti da se djelatnost mnogih od brojnih ogranka neće, ma i nehotice, postupno raspršiti u sve uskogrudnije zasebne pothvate, koji više ni sami neće opažati ograničenost i uskoću svojega obzorja. Kao što će, s druge strane, samo živim i intenzivnim općenjem s ograncima središnjica izbjeći izdvajanje i osamljivanje u mnoštvu pretjerano ambicioznih i nerealnih planova i programa koji neskladno konkuriraju za to pozvanijim ustanovama.

Oprostite mi na kraju što sam tako malo govorio o knjizi *Heraklit*, a toliko o Matici. Ali možda i nije bilo posve neprikladno na današnji dan govoriti prvenstveno o njoj. Jer samo ako se osobitost, odvažio bih se reći upravo *jedinstvenost* Matice u našem

nacionalnom biću prepozna u njezinoj misli širokog i svestranog njegovanja, budenja i poticanja sveopćeg života i duha nacije u otvorenosti za odmjerenje s onim najboljim i najvrednijim oko nas, tada i ova i ostale knjige što ih Matica objavljuje dopijevaju u svoje pravo svjetlo, u kojem njihovo pažljivo čitanje i opetovano studiranje dobiva svojo puni smisao. A zapadnemo li pred težinom zadaća katkad u ljudski shvatljivu malodušnost, preporučio bih da se prisjetimo ponositih i ujedno razborito skromnih riječi našeg predsjednika koje nalazimo u njegovoj baš danas objavljenoj knjižici o jučer, danas i sutra Matice hrvatske, svojevrsnom programu Matičina rada kako ga vidi on i mi njegovi suradnici iz predsjedništva: „Neka nas ne zbunjuje prezrivi osmijeh oholih i moćnih, nemojmo se skrivati iza tobožnje nemoći. Od nas se ne traži nemoguće, nego samo ona cesarićevska kap koja pomaže tkati dugu boljega svijeta.“